

ДИДАКТИЧЕСКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТ В ОТЕЧЕСТВЕННЫХ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ (1945-1991 ГГ)

Резюме

В статье охарактеризован дидактический эксперимент как один из ведущих типов экспериментов в научно-педагогических исследованиях советского периода. Выявлена сущность понятий "эксперимент", "педагогический эксперимент", "дидактический эксперимент", определены цель и основные задачи дидактического эксперимента. Представлена типовая структура дидактического эксперимента, а также его характерные особенности и специфические черты. Сделан акцент на том, что опыт экспериментирования ученых исследуемого периода в области дидактики является ценным для современности в условиях быстрого распространения новых технологий обучения.

Ключевые слова: методы научного исследования, эксперимент, дидактический эксперимент, научно-педагогическое исследование, структура и содержание дидактического эксперимента.

Y.A. Panasenko

DIDACTIC EXPERIMENT IN DOMESTIC SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL RESEARCH (1945-1991 YEARS)

Summary

The didactic experiment as one of the fundamental types of experiments in scientific-pedagogical researches of the Soviet period is described in the article. The essence of such notions as "experiment", "pedagogical experiment", "didactic experiment" is revealed, the purpose and the basic tasks of the didactic experiment are determined. The typical structure of the didactic experiment as well as its characteristic features and peculiarities are presented. The author emphasizes that the experience of scientists' experimentation in the branch of didactics in the investigated period is essential for the present in the conditions of the rapid spread of new teaching technologies.

Key words: methods of scientific investigation, experiment, didactic experiment, scientific pedagogical research, the structure and the content of the didactic experiment.

УДК 37.091.12

С. В. Грищенко, О.А. Маковська

МОТИВАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовані основні підходи до визначення понять "педагогічні технології", "мотивація до професійного самовдосконалення". Особлива увага приділяється характеристиці мотиваційних педагогічних технологій в процесі підготовки соціального педагога до викладацької діяльності. Висловлюються думки, що застосування мотиваційних технологій у навчально-виховному процесі сприятиме формуванню професійної спрямованості у соціальних педагогів; професійне самовдосконалення – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності та розвитку професійних якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та особистої програми розвитку; процес розробки мотиваційних педагогічних технологій для соціальних педагогів можна назвати процесом проектування.

Ключові слова: професійне самовдосконалення, мотивація, педагогічні технології, готовність до викладацької діяльності.

Постановка проблеми. Процес входження України у світовий освітній простір супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу ВНЗ. За цих умов викладачам ВНЗ необхідно орієнтуватися у різноманітних сучасних школах, ідеях, інноваційних підходах, володіти освітніми технологіями. Поняття "технологія навчання" не є на сьогоднішній день загальноприйнятою в традиційній педагогіці. Але для традиційного навчання існували й існують традиційні технології навчання, які використовує викладач в навчальному процесі, не вживаючи самого терміну. Поняття "технологія навчання" в найширшому розумінні виступає як загальна наукова основа для побудови навчального процесу, і визначає застосування тих чи інших методів, методик, прийомів і засобів, спрямованих на чітку ефективну організацію й управління навчально-виховним процесом. Тому проблема мотивації професійного самовдосконалення майбутніх спеціалістів як умова формування готовності до викладацької діяльності є актуальною в наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В психолого-педагогічній літературі зустрічаються поняття "педагогічні" або "навчальні" технології. Варто також враховувати існування поняття "технології" та "технологія". Так, В.П. Безпалько, оперуючи поняттям "педагогічна технологія", розкриває комплекс

засобів педагогічної технології і показує шляхи їх застосування. Н.С. Шуркова розглядає педагогічну технологію як навчальний предмет. В.С. Збаровський розкриває технологію професійного навчання. В роботах цих авторів використовується поняття "технологія".

А.П. Беляєва застосовує термін "педагогічні технології". Загалом "педагогічна технологія", "технології навчання" визначають погляди на процес навчання в цілому – по курсу, по предмету. "Технології навчання" означають конкретизацію шляхів досягнення цілей навчання, розкриття системи педагогічного впливу управління сукупністю процесів оволодіння знаннями, уміннями та навичками [1]. Проблему мотивації професійного самовдосконалення майбутніх спеціалістів як умови формування готовності до викладацької діяльності досліджували: И.Ф. Исаев, Н.В. Кузьмина, О.И. Москалюк, Т.П. Приходько, Л.О. Сущенко, И.К. Шалаев, П.А. Шептенко.

Професійне самовдосконалення на думку сучасних вчених (О.О. Бодальов [2], А.О. Деркач [3]) є специфічним видом професійної діяльності викладачів, невід'ємною складовою їх професійної підготовки. Воно є результатом свідомої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем, у процесі якої фахівець реалізує власні потреби розвинути у себе такі особистісні якості, які забезпечують успішність його професійної діяльності та життєдіяльності в цілому. Отже, професійне самовдосконалення – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності та розвитку професійних якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та особистої програми розвитку [3, с. 250].

Мета статті – проаналізувати сутність мотивації професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів як умову формування готовності до викладацької діяльності студентів магістратури.

Прагнення до професійного самовдосконалення є вторинним щодо загальної мотивації професійної діяльності фахівця, ставлення особистості до професійних вимог. Адже передумовою професійного самовдосконалення є ставлення самого фахівця до вимог, що пред'явлені: якщо особистість має індиферентне ставлення до професійної діяльності, то професійний розвиток не відбудеться. Тільки при свідомому прийнятті професійних вимог особистість буде відчувати потребу в самовдосконаленні, яка забезпечується механізмом постійного подолання внутрішніх протиріч між рівнем професійної готовності фахівця (Я-реальне професійне) та змодельованим її рівнем (Я-ідеальне професійне). Оскільки самовдосконалення – процес неперервний, такий що діалектично розвивається, – уявлення фахівця про Я-ідеальне професійне постійно змінюється, а вимоги до себе постійно зростають. Це зумовлює нескінченність процесу професійного самовдосконалення, його тривалість протягом професійного життя особистості.

Існування самого процесу професійного самовдосконалення майбутнього викладача залежить від його мотиваційного спрямування – сукупності прагнень та умов, що його детермінують, спрямовують та регулюють на всіх етапах перебігу.

Мотивація професійного самовдосконалення, за результатами досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених (А.О. Деркач [3], И.Ф. Исаев [4], Н.В. Кузьмина [5], В.О. Сластьонін [7]) не тільки детермінує зниження базових показників професійного розвитку фахівців, особливо педагогічної сфери (зниження рівнів актуалізації професійних якостей, старіння професійних знань, розпад професійних умінь та навичок), але й негативно впливають на ефективність професійної діяльності фахівців, сприяють виникненню професійних деформацій та деструкцій (розпад професійного Я, професійної ідентифікації). Отже, важливою складовою професійної підготовки викладачів є створення умов для розвитку їх мотивації професійного самовдосконалення, що передбачає перехід від аморфної однорівневої системи прагнень до складної, ієрархічно побудованої, від вузької тимчасової сфери дії спонукань до стійкого автономного мотиву самовдосконалення, перетворення окремих спроб роботи над собою до постійно тривалого процесу, образу мислення фахівця.

Найбільш ефективний розвиток мотивації професійного самовдосконалення відбувається на етапі професійної підготовки фахівця, коли усталюються професійні установки, розвиваються професійні інтереси, цінності, уявлення про майбутню діяльність. Високий рівень розвитку мотивації професійного самовдосконалення, на нашу думку, є базовим чинником успішності формування готовності до викладацької діяльності у майбутніх соціальних педагогів, адже саме він виступає компенсаторним механізмом, що забезпечить розвиток усіх компонентів готовності в обмежений час – термін магістерської підготовки.

Професійне самовдосконалення майбутнього фахівця відбувається у трьох взаємопов'язаних формах: самоактуалізація, самовиховання та самоосвіта, які доповнюють одна одну та визначають напрямок професійного зростання особистості. Самовиховання є активною, цілеспрямованою діяльністю особистості, метою якої є систематичне формування та розвиток у себе позитивних та усунення негативних якостей. Змістом самоосвіти є оновлення та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок для досягнення найвищого рівня готовності до професійної діяльності. Самоактуалізацію розглядають як мотиваційну і ціннісно-змістовну частину самореалізації особистості, яка передуює або виявляється паралельною відносно предметно-діяльнісної активності того, хто навчається.

Структуру дидактичного процесу у вузі можна представити у вигляді таких взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів як мотивація, власне пізнавальна діяльність студента та управління

пізнавальною діяльністю з боку педагога. Оскільки дидактичний процес визначає вибір педагогічних технологій, то їх можна в цьому сенсі визначити як мотиваційні, діяльнісні та технології управління. На нашу думку, саме мотиваційні технології створюють емоційно-позитивну атмосферу діяльності, забезпечують формування та розвиток професійної спрямованості студентів.

П.А. Шептенко та Г.О. Вороніна в діяльності соціального педагога пропонують застосовувати технологію мотиваційного програмно-цільового управління І.К. Шалаєва [12, с. 78-85]. Технологічний алгоритм включає три кроки: побудова "дерева цілей" в логіці ярусів "хочу – можу – виконую – отримую"; розробку програми, адекватної "дереву цілей"; реалізацію програми. Оптимальний мотиваційний комплекс в рамках цієї технології розглядається як сукупність спонук до діяльності, які складаються з внутрішньої мотивації, що базується на мотиваційній сфері особистості, зовнішньої позитивної мотивації, зовнішньої негативної мотивації [11, с. 27-34]. Оскільки орієнтація на професійну діяльність у соціальних педагогів та вибір свого професійного майбутнього є невід'ємною часткою усього навчально-виховного процесу у ВНЗ, то ця технологія може використовуватись не лише в роботі з об'єктами діяльності, а і як педагогічна технологія в процесі навчання соціальних педагогів, за умови обов'язкового її доповнення інформаційною і консультативною роботою, практичною діяльністю, спрямованою на розвиток нахилів і здібностей студентів.

При підготовці студентів магістратури до викладацької діяльності неухильно зростає роль не просто активних методів засвоєння матеріалу, а принципово змінюється ключ навчання: методи проведення навчальних занять усіх видів (лекції, семінари, практикуми, соціально-педагогічна практика) націлюються на формування "питань" до вчених і методистів, до наукової літератури, інтенсивну потребу в нових знаннях і досвіді, на розвиток "попиту" на все те, що народжує й збагачує професіоналізм викладача, а також на формування готовності ці знання відшукувати, вибудовувати в систему, будувати особистісне значиме, ціннісно забарвлене, власне знання-переконання [9, с. 56].

Основними напрямками професійного самовдосконалення майбутніх викладачів вищих навчальних закладів нами визначені такі: 1) постійне оновлення знань, удосконалення практичних навичок та вмінь; 2) удосконалення професійних та організаторських якостей; 3) опрацювання вміння керувати власною поведінкою, потребами та почуттями, оволодіння методами та прийомами емоційно-вольової саморегуляції; 4) розвиток світоглядної та позиційної визначеності, моральності, розширення свого кругозору; 5) формування навичок самостійної роботи над собою, здатності до постійного самовдосконалення, усталеної мотивації професійного та особистісного розвитку; 6) формування загальної, технічної, правової та педагогічної культури, естетичних та фізичних якостей [7, с. 252].

Взагалі мотиваційний компонент дидактичного процесу включає в себе вирішення проблем зняття емоційного напруження в процесі навчання, створення атмосфери позитивної емоційної налаштованості на діяльність, орієнтації на практичний зміст навчального матеріалу, на конкретну професійну діяльність і вимагає застосування відповідних педагогічних технологій. Мотиваційні педагогічні технології спрямовані на забезпечення умов для пізнавально-професійної діяльності, а саме – на формування стійкого інтересу до майбутньої професії, на перетворення заданих цілей діяльності у внутрішні потреби особистості, на створення обстановки, коли поведінка студента буде обумовлена очікуванням результатів діяльності.

Мотивація в процесі навчання – це стимул, що породжує активність, це процес постійної підтримки зацікавленості в пізнавальній діяльності студента. Суттєвим фактором мотивації в професійній підготовці є орієнтація на необхідність використання знань та умінь, отриманих при вивченні тієї чи іншої теми в конкретній професійній діяльності [6, с. 22].

Поряд з підбором змісту навчального матеріалу суттєвого значення при формуванні мотивації відіграє вироблення у студентів позитивних ціннісних орієнтацій стосовно навчального процесу у ВНЗ в цілому. В цьому випадку мова йде про розвиток таких якостей соціальних педагогів як ставлення до професії (спеціальності), ставлення до професійно-орієнтованих предметів, до професійної діяльності. Формуванню мотивації будуть сприяти і такі прийоми, як переконання та опора на позитивні приклади.

Як певний процес професійне самовдосконалення майбутніх викладачів відбувається за такими етапами.

Перший етап – самопізнання та прийняття рішення займатися самовдосконаленням. Самопізнання – це складний процес визначення майбутнім фахівцем власних здібностей та можливостей, рівня розвитку професійно значущих якостей. Воно відбувається за такими напрямками: а) самопізнання у системі соціально-психологічних відносин, в умовах професійної діяльності та вимог, які викладацька діяльність пред'являє; б) вивчення рівня професійної готовності, що відбувається шляхом самопостереження, самоаналізу власних вчинків, поведінки, результатів діяльності, самоперевірки у певних умовах змодельованої або реальної професійної діяльності; в) самооцінка, що виникає на основі співставлення набутих професійних знань, умінь, навичок та професійно значущих якостей з вимогами професійної діяльності. На основі самопізнання, в результаті глибинного переживання внутрішньо особистісного конфлікту у майбутніх фахівців виникає рішення займатися самовдосконаленням, створюється модель майбутньої роботи над собою.

Другий етап – планування та визначення програми самовдосконалення. Планування самовдосконалення – це багатозначний процес, який пов'язаний з визначенням мети та завдань

професійного самовдосконалення як на перспективу, так і на певні етапи професійної діяльності майбутнього фахівця; з визначенням основ, що організують діяльність з самовдосконалення (вибір форм та методів роботи над собою, розробка особистих правил поведінки).

Третій етап – безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених завдань, пов'язаних з роботою над собою. Цей етап потребує високорозвинених волевольових якостей, адже базовою умовою успішного професійного самовдосконалення майбутнього фахівця є систематична та цілеспрямована робота. Важливо те, що переважна більшість як викладачів, так і майбутніх викладачів вважають професійне самовдосконалення головнішим чинником успішної професійної діяльності та професійного розвитку особистості, тоді як тільки одна п'ята з них дійсно починають якусь практичну діяльність у цьому напрямку.

Четвертий етап – самоконтроль та самокорекція цієї діяльності. Сутність діяльності майбутнього фахівця на цьому етапі полягає в тому, що він контролює роботу над собою, постійно здійснює рефлексію та на цій основі своєчасно долає можливі відхилення реалізованої програми від тієї, що була задана, вносить певні корективи в план подальшої роботи.

Здійснений аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів щодо особливостей професійної мотивації соціально-педагогічних працівників дозволяє стверджувати, що основними умовами, які забезпечують ефективний розвиток мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів вищих навчальних закладів є такі. По-перше, це формування позитивних мотиваційних установок на професійне самовдосконалення, що відбувається завдяки конкретизації, об'єктивізації системи професійних вимог до викладачів, критеріїв оцінки їх майбутньої викладацької діяльності. Ефективним методом розвитку мотивації професійного самовдосконалення є мотиваційний тренінг.

По-друге, це формування у майбутніх викладачів системи знань, умінь та навичок роботи над собою. Основними заходами розвитку мотивації професійного самовдосконалення є розробка та впровадження цільових програм, спрямованих на професійну підготовку майбутніх викладачів у формах спеціальних науково-методичних семінарів, тренінгів професійного зростання, тренінгів кар'єрного росту, викладацьких майстерень, розробки портфелю викладача. Відтак, розвиток мотивації професійного самовдосконалення майбутнього викладача вищого навчального закладу є необхідною умовою формування його професійної компетентності, а сама позитивна мотивація професійного самовдосконалення є системоутворювальною складовою його готовності до викладацької діяльності.

Важливою умовою є визначення й обґрунтування критеріїв ефективності стимулювання професійного самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів при підготовці до викладацької діяльності. З цією метою виділено три критерії:

1. Мотиваційний – характеризує професійну мотивацію і спрямованість, ставлення соціальних педагогів до процесу саморозвитку, інтерес до самоосвітньої діяльності, сформованість емоційно-спонукальних чинників самоосвітньої діяльності, бажання належним чином виконувати всі поставлені завдання.

2. Когнітивно-діяльнісний – відображає процесуально-інструментальний аспект самоосвітньої активності: рівень знань про культуру самоосвіти, навчальні вміння та дієві операції, властивості мислення та зовнішні прояви самоосвітньої діяльності соціальних педагогів.

3. Рефлексивно-оцінювальний характеризує сформованість професійно-особистісних якостей фахівця, що виявляються та розвиваються в самоосвітній діяльності.

Названі критерії тісно пов'язані між собою і взаємодоповнюють один одного [10, с. 58].

Мотиваційний компонент навчального процесу тісно поєднується з емоційним, який залежить від педагогічного спілкування. Характер педагогічного спілкування впливає і на мотивацію, і на навчально-пізнавальну діяльність, і на управління навчальним процесом. Будь-якому компоненту процесу навчання у ВНЗ педагогічне спілкування надає емоційно-мотиваційного відтінку. Оптимальне педагогічне спілкування – це спілкування між викладачем та студентом, яке створює найкращі умови для розвитку мотивації і творчого характеру діяльності, забезпечує сприятливий емоційний клімат на заняттях і дає можливість максимально розвинути творчий потенціал всіх суб'єктів навчального процесу. Саме тому його можна віднести до мотиваційних педагогічних технологій.

Висновки. Таким чином, процес розробки мотиваційних педагогічних технологій для соціальних педагогів можна назвати процесом проектування, який буде виглядати таким чином: 1) вибір змісту навчання, який передбачений навчальним планом та навчальними програмами підготовки соціального педагога; 2) вибір пріоритетних завдань, на які мають орієнтуватися викладачі: які саме професійні та особистісні якості вони хочуть сформувані у студентів (соціальних педагогів) в процесі викладання дисциплін; 3) вибір мотиваційної технології, яка орієнтується на сукупність завдань або на одне пріоритетне завдання; 4) розробка мотиваційної технології навчання [6, с. 23].

Проектування мотиваційної педагогічної технології передбачає проектування змісту дисципліни, форм організації навчально-виховного процесу, вибір методів та засобів навчання.

Отже, до мотиваційних педагогічних технологій відносяться: забезпечення оптимального педагогічного спілкування; переконання, опора на позитивні приклади; орієнтація на практичний зміст навчального матеріалу; орієнтація на майбутню професійну діяльність; формування професійної

спрямованості; забезпечення професійного інтересу до змісту навчального матеріалу та діяльності; індивідуальний підхід до студентів, підвищення рівня їх самооцінки.

Література

1. Безпалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Безпалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Бодалев А.А. Личность и общение : избр. психол. труды / А.А. Бодалев – М. : Международная педагогическая академия, 1995. – 328 с.
3. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала / А.А. Деркач. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : НПО "МОДЭК", 2004. – 752 с.
4. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебн. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / И.Ф. Исаев. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 208 с.
5. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1989. – 119 с.
6. Москалюк О.І. Використання мотиваційних педагогічних технологій в процесі формування професійної спрямованості у соціальних педагогів / О.І. Москалюк // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук : збірник наукових праць викладачів гуманітарного інституту, підготовлений за результатами науково-дослідної роботи 2005 року. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – С. 21-23.
7. Педагогика : учеб. пособие [для студентов педагогических учебных заведений] / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
8. Приходько Т.П. Формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності у процесі магістерської підготовки : Дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Т.П. Приходько. – Запоріжжя, 2009. – 279 с.
9. Приходько Т.П. Педагогічні умови формування готовності майбутнього економіста до викладацької діяльності у вищому навчальному закладі / Т.П. Приходько // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : [зб. наук. пр. / редкол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 53. – С. 300-306.
10. Сущенко Л.О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти : Дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Л.О. Сущенко. – Запоріжжя, 2008. – 232 с.
11. Шалаев И.К. Программно-целевая психология управления : учеб. пособие. – изд. 5-е, дополненное, переработанное. – Барнаул : БГПУ, 2007. – 344 с.
12. Шептенко П.А. Методика и технология работы социального педагога : учебн. пособие [для студ. высш. учебн. заведений] / П.А.Шептенко / [Под ред. В.А. Сластенина]. – М. : Изд. центр "Академия", 2001. – 208 с.

С. В. Грищенко, Е.А. Маковская

МОТИВАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОУСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ К ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

В статье проанализированы основные подходы к определению понятий "педагогические технологии", "мотивация к профессиональному самоусовершенствованию". Особое внимание уделяется характеристике мотивационных педагогических технологий в процессе подготовки социального педагога к преподавательской деятельности. Высказывается мысль, что применение мотивационных технологий в учебно-воспитательном процессе будет способствовать формированию профессиональной направленности социальных педагогов; профессиональное самоусовершенствование – это сознательный, целеустремленный процесс повышения уровня своей профессиональной компетентности и развития профессиональных качеств в соответствии с внешними социальными требованиями, условиями профессиональной деятельности и личной программы развития; процесс разработки мотивационных педагогических технологий для социальных педагогов можно назвать процессом проектирования.

Ключевые слова: профессиональное самоусовершенствование, мотивация, педагогические технологии, готовность к преподавательской деятельности.

S.V. Gryshchenko, O.A. Makovska

MOTIVATION OF FUTURE SOCIAL TEACHERS PROFESSIONAL SELF-PERFECTION AS THE CONDITION OF FORMING THE READINESS TO TEACHING

Summary

The main approaches to determining the concepts "pedagogical technologies", "motivation of professional self-perfection" are analysed in the article. Special attention is given to the description of motivational pedagogical technologies in future social teachers training. It is said that introduction of motivational technologies in the process of education will promote the formation of social teachers professional orientation; professional self-perfection is a conscious, purposeful process of increasing the level of professional competence and professional qualities development in accordance with external social requirements, conditions of professional activity and

personal program of development; development of motivational pedagogical technologies process for social teachers is considered to be called a process of projecting.

Key words: professional self-perfection, motivation, pedagogical technologies, readiness to teaching.

УДК 37.013.8

Н. І. Богданець-Білокаленко

НАУКОВІ ІДЕЇ Я.Ф. ЧЕПІГИ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ПЕДОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розвитку педології в Україні. Педологія – це наука про дитину. Спираючись на праці зарубіжних вчених, педагогів та психологів український вчений Яків Чепіга розробив власну теорію вчення про дитину, яка заслуговує на увагу сучасних педагогів.

Ключові слова: педологія, дитина.

Постановка проблеми. Педологія – з лінгвістичного погляду слово складне та належить до іншомовного походження. У Тлумачному словнику української мови педологія трактується як наука про виховання дітей, що базується на визнанні залежності долі дитини від біологічних і соціальних факторів, впливу спадковості, а також від незмінного середовища [3, с. 230]. Український педагогічний словник розглядає педологію як науку про дітей, фактично – сукупність психологічних, анатомо-фізіологічних, біологічних, соціологічних концепцій психічного й фізичного розвитку дітей і молоді. Виникнення педології було зумовлене проникненням у психологію і педагогіку еволюційних ідей і розвитком прикладних галузей психології і експериментальної педагогіки [1, с. 255].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У словниках радянських часів трактується так: "реакційна буржуазна наука про дітей, що ґрунтується на визнанні фаталістичної зумовленості долі дітей біологічними й соціальними факторами, впливом спадковості й середовища, які вважає незмінними; заперечує провідну роль навчання й виховання в розвитку дитини" [2, с. 5].

Безперечно, подібні висновки про "буржуазну науку" виносилися будь-якими проявами нового, не схожого на партійно-комуністичні постулати в період становлення та розвитку радянської влади. Ідеологія й політика поступово поглинали, як науку, так і мистецтво, культуру взагалі, особливо дошкульно винищуючи національні прояви. Тому й не дивно, педологія – наука про дитину, більше була популярна за межами слов'янських теренів. В Україні політичний слід педології залишився у працях Якова Чепіги, інших представників цієї науки. На досвіді зарубіжних педагогів та психологів Е.Меймена, С. Хола, В.Лая, школи Л.Толстого в Ясній Полянні український вчений Я. Чепіга розробив власну теорію вчення про дитину. В основі теорії покладається теза вільного виховання, що й стало основною метою статті.

Виклад основного матеріалу. "Вільне виховання" полягало в тому, що в усьому навчанні та вихованні дитини повинна враховуватися особистісна неповторність кожної дитини. Не колективну, не групову, а саме враховувати конкретну індивідуальність, не підривнюючи її характер, поведінку, здібності й недоліки під якийсь загальний стандарт, як наприклад, радянський народ, що станеться в освіті трохи пізніше, в глибині панування стійкої системи Радянського Союзу. Яків Феофанович вказував і методи, як розвивати неповторність кожної дитини. Зокрема, він наполягав вивчати у школі лише ті предмети, які пов'язані з майбутньою життєвою діяльністю в суспільстві. З цією метою, на думку Я. Чепіги, слід використовувати пізнавальні можливості природничих наук, психології, рефлексології. Не на останньому плані стоїть і культурно-історичний вплив оточення на формування особистості дитини. Свої думки та міркування в стилі педології Яків Чепіга виклав у працях "Увага і розумовий розвиток дитини" (1911 р.), "Страх і кара" (1912 р.), "Брехливість у справі виховання" (1912 р.) та інших. Головною канвою в усіх працях педологічного спрямування було розкриття необхідної побудови навчально-виховної системи в Україні на глибокому проникненні в природу дитини. Вчений намагався акцентувати увагу педагогів на думці про те, що потрібно вибудовувати власний досвід на основі аналізу науки про дитину в світі, систематизувати все, що стосується фізичного та духовного арсеналу дитини.

У праці "Педологія або наука про дітей" (1912 р.) автор розгортає мотивацію різних методів поглибленого вивчення дитини, зокрема, анкетування (письмове опитування), спостереження, експериментальне дослідження. Цю сентенцію Я. Чепіга детально розвиває у статті "Розвиток органів почуття та їх значення у вихованні дитини". Він посилається на експерименти італійського педагога і лікаря М. Монтесорі, яка довела, що діти з нормальною психікою і розумово відсталі ("ідіоти") однаково оволодівають засвоєнням відчуттів дотику, зору, слуху, смаку та нюху, якщо в основу формування цих відчуттів покладати поведінку дитини саме таку, яку підказує їй природа. Дитина повинна самостійно і вільно робити все через активну діяльність, працю. За неї ніхто не повинен робити. "Все тіло дитини мусить працювати, аби не затримувати свого росту і розвитку" [4, с. 8].

Головний принцип у системі виховання Монтесорі, який поділяє Я. Чепіга, – самовиховання. У цій же праці вчений деталізує методіку досягнення поставленої цілі. Він вважає, що завдання вихователя полягає у скеруванні дитячої енергії "по відповідних шляхах, аби допомогти вільному росту і розвитку